

Юнацький Олександр Володимирович,
*доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент*

ПРОБЛЕМИ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА КОМПЕТЕНЦІЇ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Судова експертиза є ефективним засобом встановлення обставин, що підлягають доказуванню і дає змогу використовувати в процесі розслідування й судового розгляду весь арсенал останніх досягнень у галузі науки і техніки, тому висновок експерта посідає провідне місце в системі доказів у кримінальному провадженні.

Згідно зі ст.ст. 84, 94, 101 КПК України [1], висновок експерта є одним з процесуальних джерел доказів. Це докладний опис досліджень, проведених експертом та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, що поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи. Оскільки жоден доказ не має наперед встановленої сили, тому і висновок експерта не має переваг перед іншими доказами, а фактичні дані, що містяться у ньому, оцінюються за загальними правилами, передбаченими кримінальним процесуальним законодавством.

Відзначимо, що експерт дає висновок від свого імені і несе за нього особисту відповідальність. Це означає, що експерт має право дати висновок, лише якщо він переконаний в правильності зроблених ним досліджень.

Принцип внутрішнього переконання лежить в основі концепції висновку експерта [2].

Проблеми впливу суб'єктивного фактора в експертній діяльності, в тому числі, на формування об'єктивних висновків у спеціальній літературі розглядалися багатьма вченими.

Так, А.І. Вінберг та Н.Т. Малаховська одним з напрямків в системі судової експертології називають вчення про суб'єкта судової експертизи, в рамках якого визначають основні якості «ідеального» експерта [3, с. 41]. В.Г. Гончаренко і В. Є. Бергер характеризують особистісні якості, що притаманні експерту-криміналісту [4, с. 112]. Ф.М. Джавадов дає досить повну характеристику соціально-моральних, професійних, психологічних і психофізіологічних якостей судового експерта, що обумовлені специфічними завданнями експертизи [5, с. 234-239] і пропонує професіограму визначення необхідних суб'єктивних якостей для виконання експертної роботи.

Також зазначимо, що питання про суб'єкта судової експертизи як професійної діяльності, сьогодні розглядається в різних аспектах: з точки зору його психологічних якостей, етики експертної діяльності, загальних питань професійної підготовки.

Таким чином, різні характеристики судового експерта можна умовно розподілити на дві групи: питання професійних якостей судового експерта і питання структури його спеціальних знань, які є основою компетентності та компетенції судового експерта.

Для того, щоб розібратися у питаннях компетентності та компетенції судового експерта, перш за все, необхідно розглянути співвідношення цих понять. Так, компетентність експерта можна визначити як суб'єктивну характеристику здібностей конкретного експерта вирішувати поставлені перед ним завдання і ступінь володіння ним теорією, методами і методиками експертного дослідження. Вона базується на досвіді експерта, його базовій освіті та рівні спеціальної підготовки.

В свою чергу, компетенція експерта - це коло його повноважень, наданих експерту процесуальним законом і обсяг спеціальних знань, яким повинен оволодіти експерт для вирішення завдань певного роду експертизи [6, с. 21].

Зазначимо, що сьогодні більшість експертних закладів йде шляхом поглиблення спеціалізації експертів при проведенні різних видів досліджень. Безумовно, що спеціалізація експертів - це ефективний шлях поглиблення їх знань та підвищення професійної майстерності, створення надійних гарантій обґрунтованості висновків експертів, як висококваліфікованих фахівців в рамках своєї наукової компетенції. Таку характеристику експерта, його компетенцію, можна розглядати у двох аспектах: спеціальному і процесуальному. Коли мова йде про наукову компетенцію експерта, мається на увазі саме спеціальний аспект - спеціалізація експерта в рамках наявних експертних профілів. Компетенція експерта в процесуальному значенні передбачає окреслений законом комплекс прав експерта, який він реалізує в

ході здійснення своєї процесуальної діяльності. Саме даний аспект встановлює межі застосування експертом спеціальних знань, не допускаючи перевищення своїх повноважень і вихід їх за межі процесуальної компетенції.

Щодо компетентності судового експерта, підкреслимо, що Кримінальний процесуальний закон не встановлює перелік умов, що визначають компетентність судового експерта. Однак, у ст. 10 Закону України «Про судову експертизу» [7] перераховані професійні та кваліфікаційні вимоги, що пред'являються до судових експертів державних спеціалізованих установ, серед яких: наявність вищої професійної освіти, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, проходження підготовки з відповідної експертної спеціальності в державних спеціалізованих експертних установах, атестації та отримання кваліфікації судового експерта у порядку, передбаченому ст.ст. 17, 21 Закону.

Ці ж положення поширюються і на фахівців, які не є працівниками державних спеціалізованих установ і мають на меті здійснювати експертну діяльність. Крім того, передбачено порядок підтвердження кваліфікації судового експерта.

Але, на практиці органи, що призначили експертизу іноді не в змозі оцінити якість наданих експертних послуг державних і недержавних експертів. При конкуренції цих висновків, суд змушений на власний розсуд оцінювати вірогідність і наукову обґрунтованість висновків експертів з урахуванням їх компетенції, яка в ряді випадків документально підтверджується свідоцтвами на право провадження експертиз, а в деяких випадках - наявністю наукового ступеня, публікацій тощо, що є не завжди ефективним.

Ще один спосіб вирішення цієї проблеми зазначений у ст. 356 КПК України, що регламентує допит експерта у суді. Суд має право викликати експерта для допиту з метою роз'яснення висновку, а також призначити одночасний допит двох чи більше експертів для з'ясування причин розбіжності в їхніх висновках, що стосуються одного і того самого предмета чи питання дослідження.

Такий підхід до вирішення проблеми оцінки висновку експерта підкреслює особливості встановлення компетентності експерта в умовах змагальності сторін кримінального провадження, а також залучає до нього елемент гласності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України станом на 06.06.2015 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. - 2012. - № 4651-УІ. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651a-17>.
2. Арсеньев В.Д. К вопросу о внутреннем убеждении судебного эксперта // Сб. науч. трудов ВНИИСЭ МЮ СССР / В.Д. Арсеньев. - М., 1982.- Вып. 5. - С. 147; Пустовалов Л.В. Внутреннее убеждение судебного

эксперта при даче заключения // Сб. науч. трудов ВНИИСЭ МЮ СССР / Л.В. Пустовалов, Ю. И. Соседко. - М., 1988. - С. 183.

3. Винберг А.И. Судебная экспертология (общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз) / А.И. Винберг, Н. Т. Малаховская. - Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1979. - 184 с.

4. Гончаренко В.И. Криминалистика и криминалисты / В. И. Гончаренко, В. Е. Бергер. - Київ : Вища школа, 1989. - 124 с.

5. Джавадов Ф.М. Концептуальные основы развития судебной экспертизы в современных условиях : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Ф.М. Джавадов. - Баку, 2000. - 306 с.

6. Клименко Н.І. Судова експертологія: Курс лекцій : навчальний посіб. для студ. / Н.І. Клименко. - К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. - 528 с.

7. Про судову експертизу станом на 01.04.2015 р. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України; Закон від 25.02.1994 № 4038-ХІІ. - Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.